

Identitás a rubrikákban

Nemzetiség és anyanyelv kérdése a tardosi iskolai anyakönyvekben (1929-1962)

A magyarországi szlovák társadalom 1918 utáni nyelvhasználati jellemzőiről, oktatási intézményeinek történetéről, közösségi identitásának alakulásáról jelentős mennyiségű szakirodalom áll rendelkezésünkre (ezeket körültekintően összefoglalja Uhrinová, 2017). E témák kutatása különösen izgalmas lehet olyan falusi közösségek esetében, amelyek az adott település földrajzi jellemzői, az infrastruktúra (úthálózat, távközlés stb.) kiépítetlensége miatt vagy más okokból a külvilágtól sok szempontból elzárva éltek. *„A szlovákok Pilisszentlászlón a második világháború előtt el voltak vágva a világtól, amelynek nemzetiségi szempontból jó hatása is volt; ennek köszönhető ugyanis, hogy nem feledték el anyanyelvüket. Még most, 1962-ben is a helyi általános iskola elsőseinek túlnyomó többsége nagyon rosszul beszél magyarul. A magyartanárnőnek bizony komoly nehézségei vannak még a felsőbb évfolyamokban is.”* – olvasható a *Eudové noviny* 1962. évi 25. számában megjelent tudósításban. Az anyanyelv fennmaradásának vagy az identitás alakulásának kérdéseit ilyen zárt közösségek esetében érdemes lehet például az iskolai nevelés és az oktatási rendszer felől megközelíteni. E tanulmányban is erre teszünk kísérletet.

A kutatás a tardosi Fekete Lajos Általános Iskola archívumának 1929 és 1962 közötti anyakönyvein, felvételi jegyzőkönyvein és naplóján alapul. Ezen, nemzetiségi szempontból első látásra talán nem túl izgalmasnak tűnő dokumentumok segítségével feltérképezhetjük egy XX. századi szlovák falusi közösség identitásának, nyelvhasználatának fontos jellemzőit, a nagypolitikai eseményeknek a helyi folyamatokra gyakorolt hatásait és a közösségi identitás folyamatos változását. A naplók és jegyzőkönyvek segítségével olyan kérdésekre kereshetjük ugyanis a választ, mint például, hogy az első világháború után, egy hegyekkel körbevett és más tekintetben is viszonylag elzárt szlovák falusi közösségben meddig maradhatott meg a szlovák elsődleges nyelvként, anyanyelvként. (Pontosabban: meddig maradhatott nyoma ennek a hivatalos iskolai iratokban.) Ki lehet-e mutatni a második világháború által okozott válság nyomát az anyakönyvekben? Milyen társadalmi helyzetű családok döntöttek 1947-1948

során a Csehszlovákiába való áttelepülés mellett, és miként jelent ez meg az említett iratokban? Mi történt ezekkel a családokkal és a Tardoson maradtakkal az 1950-es években?

Jelen írás, mivel egy nagyon is sajátos forrásbázisból indul ki, elsősorban műhelytanulmány jellegű – a jól ismert nagypolitikai folyamatok helyi szintű leképeződését próbálja megragadni. E tanulmány tehát elsősorban forrásfeltáró szöveg –, az eredmények más jellegű forrásokkal, illetve párhuzamos kutatásokkal való összevetése egy későbbi kutatás feladata lehet.

A tardosi iskolások anyanyelve(i)

Még mielőtt belelapozunk az anyakönyvekbe, érdeemes néhány szót ejteni arról az alá-fölé rendeltségi viszonyról, amely megmutatkozik az adatfelvétel során. A hivatalos adatokat meghatározó, az államhoz kötődő apparátus ugyanis mindig hatalmi pozícióban van, abban az értelemben, hogy meghatározza a kereteket és irányítja az információk megjelenését. Másképp fogalmazva, amire a rubrika nem kérdez rá, az – a forrás valóságában legalábbis – nem is létezik. Az adat tehát eleve kettős szűrőn keresztül jelenik meg: csak arra a kérdésre lehet válaszolni, amit az adatlap feltesz, és csak az kerül végül bele, amit beír az a (hivatalos) személy, akire az adott hivatalos iratot rábízták. E helyzet problematikuságára legjobb példa az 1910-es magyar, illetve az 1921-es csehszlovák szervek által készített népszámlálás nemzetiségi adatainak különbözősége. Ezek a számsorok épp az adatfelvételt elrendelő és elvégző hivatalos szervek, illetve az általuk feltett kérdések miatt vitatottak, hiszen valóban nem mindegy például, hogy nemzetiségre vagy anyanyelvre kérdezzék-e rá, illetve miként kategorizálják a népesség egyes csoportjait (erről a legújabban lásd: Szeghy-Gayer 2016., 61-65. old.).

Rátérve most már Tardosra és az ottani tanulók anyanyelvi jellemzőire: az anyanyelv magától értetődő módon minden vizsgált anyakönyvben szerepel, ám egy időszakban mellette az „egyéb nyelvtudása” rubrika is helyet kapott. Ez a tardosi iskolában való-

A szerző a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, Békéscsaba és a Historický ústav SAV, Bratislava kutatója. A tanulmány a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete által kiadott, az intézet munkatársai és felkért vendég kutatók által Tardosról készített kötet részeként is megjelenik 2018-ban.

jában nem egy idegen nyelv megtanulását tanúsító bejegyzés, hanem olyan lehetőség volt, amely annak kifejezésére szolgált, hogy a tanuló anyanyelve/nemzetisége nem feltétlenül a magyar. Ez a kérdés már az első fennmaradt anyakönyvekben (1929) is szerepelt, és megmaradt a második világháború utáni évekig, csak a kommunista hatalomátvételt követően szűnt meg. Az utolsó tanév, amikor erről a tanulóról vagy a szülő nyilatkozhatott, az 1948/49-es volt. Ez a rubrika az iskolai anyakönyvek formanyomtatványain feltehetően a dualizmus korából öröklődött. Mivel akkor még az ország lakosságának jelentős része nem magyar anyanyelvű volt, így az iskolába kerülő gyerekek jelentős része nem ismerte az államnyelvet. Ezért aztán valóban volt jelentősége ennek az adatnak, hiszen a tanítás nyelvét legalább az első évfolyamokban e szerint kellett meghatározni. Nem mellesleg ez az adat visszajelzés is lehetett az államapparátus felé a „magyarosítás” eredményességéről. Az első világháborút lezáró békék után az ország lakosságának döntő többsége azonban már magyar anyanyelvű volt, így ennek a fennmaradt, s az összes magyarországi tanulóra vonatkozó kérdésnek az esetek többségében nem volt jelentősége. Tardos iskolai anyakönyvei – miként vélhetően a legtöbb nemzetiségi közösség körében vezetettek is – kivételnek számítanak ebből a szempontból.

Az iskola irattárában megőrzött legrégebbi anyakönyvi napló az 1929/1930-as tanévről maradt fenn. Ekkor a hetvenhét első osztályos tardosi gyermek közül hetvennégynek szlovák volt az anyanyelve. A nyolcvan másodikos közül hetvenöt szlovák, négy magyar és egy német anyanyelvű volt. Az ötvennégy harmadikos mindegyike szlovák, a negyedik osztályban is csak két, az ötödikben és hatodikban egy-egy magyar anyanyelvű gyermek akadt. A nem szlovák anyanyelvűekről elmondható, hogy jelentős részük eleve nem is tardosi születésű volt, és bár tizenegy gyereknek volt magyar az anyanyelve, ez csak hat családot jelentett, hiszen többen közülük testvérek voltak. Kiemelendő az is, hogy mind a hetvennégy szlovák elsősnel kihúzták az egyéb nyelvtudást, ami azt is jelezheti, hogy Tardos lakossága a két világháború között nem két-, hanem egy-nyelvű szlovák közösség volt, hiszen – ha hihetünk az adatsornak – a gyermekek közül a családjában senki nem tanult meg magyarul. Ezzel szemben – az anyakönyv szerint – a másodikosok és a felsőbb évfolyamokba járó diákok mindegyikének volt már magyar nyelvtudása is.

Két tanévvel később (1931/1932) ezzel szemben minden szlovák anyanyelvűnek jegyzett tardosi elsős neve mellett ott szerepel, hogy tud magyarul is. Ez természetesen aligha jelenti azt, hogy az iskolai tanulmányokat 1931-ben megkezdő tardosiak hat éves korukra mindannyian megtanultak magyarul, két évvel korábban, az 1929-ben induló osztályban azonban még senki nem tudott – itt alighanem az adminisztrációban történt változás, s a magyar nyelvtudás meglétét automatikusan kiterjesztették min-

den tanulóra. Ez pedig arra utalhat, hogy az adatok lejegyzője valójában egyáltalán nem különböztette meg a gyerekeket tényleges nyelvtudásuk alapján. Így – azon túl, hogy az iskolai anyakönyvek szerint Tardoson az 1920-as évek közepén született gyerekek mindegyikének szlovák volt az anyanyelve – valójában nem rendelkezünk pontos információval.

A következő adatsorunk a második világháború utolsó éveiből van, amikor megfordultak a bejegyzések: szinte minden tardosi iskolásnak magyar az anyanyelve, míg a szlovák az egyéb nyelvtudás rovatába szorult. Csak osztályonként legfeljebb négyöt diák neve mellett áll a szlovák anyanyelvről szóló bejegyzés, de a legtöbb évfolyamban egyáltalán nincs ilyen. Mi történhetett alig félnemzedéknyi idő, tizennégy-tizenöt év alatt Tardoson? Valóban eltűntek volna a szlovák anyanyelvűek ennyi idő alatt? Aligha. Az anyakönyvi bejegyzések változására több, akár párhuzamosan is érvényes magyarázat lehetséges.

Az egyik az, hogy az 1940-es évekre a nemzetiségi közösségekben megváltozott a közösségi identitás nyilvános kifejeződése (amit nem feltétlenül követett a valós nyelvhasználat), azaz a magyar állami-nemzeti hovatartozás nyílt kifejezése vált meghatározóvá, és a hivatalos iratokban (s talán a közbeszédben is) elfedte az egyébként a hétköznapi valóságnak továbbra is a részét képező szlovák anyanyelvi identitást (erről lásd pl. Sziklay, 2003., 421. old.).

A másik magyarázat, hogy erősebb lett az arra irányuló hatalmi nyomás, hogy ne a nyelvi, hanem az állami identitás kerüljön az okirat e válasz helyére, így pedig csak rendkívüli esetekben – talán a család határozott fellépésére – fordulhatott elő a szlovák anyanyelv rögzítése. Osztályonként két-három gyerek esetében történt ez így, ha előfordult egyáltalán. Ők kivétel nélkül a legszegényebb rétegek képviselőinek, napszámosoknak, földműveseknek vagy kőfejtőknek családjából származtak. A pontos motivációjuk nem ismert, valamiféle tudatosságra utal azonban, hogy több olyan gyermeket is szlovák anyanyelvűként jegyeztek be, akik egymással rokonságban álltak, de nem testvérek voltak. Például a *Csapucha*, *Moravcsik*, *Zhorela*, *Zichó* családok gyermekei esetében. Feltételezhetjük tehát, hogy szlovák identitásuk jelzése és a között, hogy milyen famíliába születtek, volt valamiféle összefüggés.

És végül még egy fontos, de alapvetően nem nemzetiségi tényező is lehet a háttérben. Ma már ugyan ritkán tudatosítjuk, de az általános iskolakötelezettség elterjedése nem egyik pillanatról a másikra történt, főleg a paraszti társadalmakban alakult át igazán lassan az addigi, elsősorban a család által uralt nevelés duális, azaz az iskola és a család közti egyensúlyon alapuló neveléssé. Ehhez bizonyos esetekben több nemzedék is kellett, hiszen a gyerekek iskolába járásával kiesett a parasztcsaládok munkarendjéből egy vagy több fontos (sokszor a létfenntartáshoz is nélkülözhetetlen) és hagyományosan gyakran használt munkaerő. A XIX. században e társadalmi ré-

tegnél még teljesen általános volt, hogy ha jártak is a gyerekek iskolába, legfeljebb csak télen. Legkésőbb tavasszal, amikor megkezdődtek a mezei munkák, elhagyták az iskolapadot. Ez olyan gond volt, amelylyel az iskolarendszer nem tudott mit kezdeni még a XX. század harmincas éveiben sem. Valószínűleg ez áll a mögött a jelenség mögött is, hogy az 1930/31-es tanév hatvannyolc elsőse közül tizenegy nem fejezte be az évet (a legtöbbjük az őszi félévet végigtanulta, a tavaszi félévben azonban kimaradt). Az ilyen diákok később újra megpróbálkoztak az iskolával, de hogy milyen eredménnyel, azt megmutatja, hogy ugyanebben az évben a hetvenhét, „túlkoros”, osztályismétlő gyerek közül harmincegyen azért nem fejezték be az évet, mert szolgálni mentek. Megállapítható tehát, hogy a harmincas évek elején az iskolai és a családi nevelés még Tardoson sem simult egybe. A nevelés duálissá válásának folyamata azonban nem állt meg, és egyre inkább az iskola vált dominánssá, ami ez esetben azt is jelenti, hogy a szlovák nyelvű családi nevelés mellé egyre meghatározóbban társult be a magyar iskolai nevelés. Lehetséges, hogy az 1930-as és az 1940-es évekbeli anyakönyvi bejegyzések közötti különbség ennek a folyamatnak is leképeződése.

A rubrikákban 1948-ig, a lakosságcsere évéig maradt fenn az anyanyelv jelzésének dualizmus kori hagyománya. Az volt az utolsó év, amelyben az iskolai anyakönyvek még közlik, hogy a tanulók magyar anyanyelvük mellett tudnak szlovákul is.

Az utolsó halvány nyom, amely az anyakönyvekben arra utal, hogy a tardosiak domináns nyelve a szlovák volt, 1956-ból való. Ráadásul paradox módon épp a szlovákul nem tudó gyerekek helyzete mutat rá erre. Ebben az évben ugyanis jó néhány diák az iskolaév sikeres elvégzése után sem kapott osztályzatot szlovákból, vagyis mentesültek e tárgy tanulása alól. Ha megnézzük, hogy kik voltak ezek a tanulók, kiderül, hogy ők szinte soha nem tardosi földművesek vagy bányamunkások gyermekei. Ha Tardoson is születtek, az apjuk valamilyen modern foglalkozást űzött (éjjeliőr, gondnok stb. volt), de jellemzőbb, hogy azoknak nem lett szlovákból osztályzatuk, akik nem a falu szülöttei voltak. Annak hátterében, hogy velük szemben az „öslakos”, hagyományos foglalkozást űző tardosiak gyerekei számára hallgatólagosan „kötelező” vagy „elvárt” volt a szlovák, tantárgyként történő tanulása, feltehetően a szlovák családi gyökerek állnak.

A szlovák mint tantárgy

A szlovák nyelv oktatását az 1948/1949-es tanév második félévétől vezették be. (A szlovák nyelvű oktatás bevezetésének kultúrpolitikai hátteréről részletes képet ad Sziklay, 2003., 419-423. old.). Ettől kezdve minden tardosi általános iskolai osztályban szerepel ez a tantárgy, sőt néhány fennmaradt naplóból még azt is rekonstruálni tudjuk, mit tanulhattak a szlovákórákon a tardosi iskolások. Az elsősök

heti két órában értelemszerűen a nyelvtan alapjaival ismerkedtek meg és egyszerű, jellemzően a falusi élethez kötődő témákat dolgoztak fel. A nyolcadik osztályosok, akiknek már három órájuk volt hetente, természetesen komolyabb témákat is tanultak. 1957/58-ban a pedagógus például a következő témákat jegyezte be a naplójába: „Kossuth Lajos: A szegedi néphez”; „Rákóczi átlépi a magyar határt”; „Mit tanulunk Pestről?”; „Az alkohol káros hatása”; „Hunyadi harca a törökök ellen”. A szépirodalomból Ján Kalinčiak történelmi elbeszélését (Knieža liptovské), Božena Slančíková-Timrava prózáját és Janko Jesenský, valamint Arany János verseit vették. Jól látható, hogy a kor politikai ideológiája, a kommunista forradalmi és a jellegzetesen magyar hagyomány markáns határozási pontjai rányomták bélyegüket a tananyagra, míg a szlovák viszont nem (Jánošík, Štúr stb.). Bizonyos témák ezzel szemben a falusi élet perspektíváját tükrözik.

Tótokból szlovákok

Érdekes megfigyelni egyébként azt is, miként változott a felhasznált forrásokban a szlovákság megnevezése. A világháború előtt következetesen a „tót” megjelölés szerepel a hivatalos iratokban, a világháború után pedig következetesen a szlovák. Az 1943/44-es tanévben kezdődik a változás – ekkor az iskola két alsó tagozatos tanítója, Burián Márta és Kenyeres Paula a korábbi megnevezést használja, míg Bajnai Erzsébet a felső tagozatban már minden esetben szlovákot ír. Egy évvel később már az egyik alsó tagozatos tanárnő, Burián is a szlovákot használja, míg a másik három alsós pedagógus marad a tótnál. Az 1945/1946-os tanévben már nem szerepel a „tót” kifejezés. Hogy mi állhat e váltás mögött, hogy helyi sajátosság vagy országosan jellemző jelenség volt-e, és miért pont ekkor történt, az további kutatás tárgya lehet.

Akik „Szlovákiába mentek”

Ami a nagypolitikai, történelmi léptékű események közül a leglátványosabban leírható és megragadható az anyakönyvek alapján, az a második világháború utáni csehszlovák-magyar lakosságcsere. Nagyon is sokat sejtetnek ezek a bejegyzések arról, hogy kik és miért döntöttek úgy a tardosiak közül, hogy otthonukat elhagyva Csehszlovákiába települnek át. Az 1947/1948-as tanév tavaszi félévében a helyi általános iskola minden évfolyama érintett volt. Az elsősöktől a hetedik évfolyamban tanulókig összesen ötvenkilenc gyermek költözött el (a nyolcadikosok adatait nem ismerjük). Ez a szám az 1947-ben ezen osztályokba beiratkozott 252 tardosi általános iskolás 23%-a. Érdekes azonban részletesebben is áttekinteni az adatokat. Az első osztály negyvennégy tanulója közül tizennégy költözött el (31,8%). Mivel az anyakönyvek ekkor még tartalmazták a gondviselő, vagyis alapesetben az apa foglalkozását is, tudjuk,

hogy a tizennégy gyerek közül öt napszamos, két földműves, és egy-egy kőfejtő, fuvaros, pásztor, kertész, kőműves, és (valószínűleg az apa halála vagy válás miatt) két „háztartásbeli” anya gyermekei voltak azok, akik „Szlovákiába költöztek.” A másodikosok közül tizenegy hagyta el az eredetileg negyvennyolc fős osztályt (22,9%), heten napszamosok, négyen kőfejtők gyermekei. A harmadik osztály közel harminca, 32,5%-a települt át, negyvenháromból tizennégy tanuló. Közülük hétnek napszamos, kettő-kettőnek szatócs, illetve pásztor, egynek-egynek pedig kőműves, illetve kőfejtő volt az apja. A harmincegy negyedikos közül csak öten költöztek el (16,1%), két napszamos, két kőfejtő s egy háztartási cseléd fiai és lányai. Az ötödikesek 27,2%-a, harmincháromból kilenc diák, öt napszamos, két fuvaros, valamint egy-egy kőfejtő és szatócs utóda távozott. A huszonkét hatodikosból két napszamos gyereke (9%) települt át. A hetedik osztály négy tanulót veszített a lakosságcserevel, a harmincegy fős osztályból két napszamos, egy kőműves és egy kovács gyermeke költözött el (12,9%).

Az adatokból az áttelepülés több fontos háttérnyezője rajzolódik ki. Az egyik feltűnő jellegzetesség, hogy az áttelepülő gyerekek száma, ha nem is lineárisan, de úgy százalékos arányait, mint az abszolút számokat tekintve csökkent, minél idősebb volt a gyerek. Az első három osztályból harminckilenc gyerek költözött el, vagyis az összes elköltöző gyerek kétharmada került ki a 6-9 éves korosztályból, míg a 12-13 évesek közül csak hatan, az összes elköltöző kevesebb, mint tíz százaléka. Valószínű, hogy ez nem véletlen, hanem tendencia, aminek talán az lehet a magyarázata, hogy a fiatalabb szülők, kisebb gyerekekkel talán nagyobb hajlandósággal keltek útra, míg az idősebb, 12-13 éves gyerekek szülei már kevésbé voltak mobilak, több minden kötötte őket a faluhoz, a közösséghez és a magyarországi élethez.

A másik gondviselők foglalkozási összetétele: az elköltözők szüleinek több mint fele volt napszamos (30 fő) és földműves (2), de jelentős csoportot képeztek a kőfejtők is (9). A fennmaradók között is jellemzőek a legalacsonyabb társadalmi rétegből származók, a pásztorok (3), fuvarosok (3), kőművesek (3) és a háztartási cseléd (1 fő). A legszegényebb rétegek voltak tehát azok, amelyek a felhívás nyomán vállalták a Csehszlovákiába való átköltözést, hiszen jelentős saját tulajdon híján nekik volt a legkevesebb veszítenivalójuk, és leginkább ők gondolhatták úgy, hogy sorsuk jobbra fordulhat egy másik országban.

A harmadik, amit megfigyelhetünk e bejegyzésekben, hogy a tanítók vagy más adminisztrátorok, akik az okiratokat vezették, jellemzően nem használták a hivatalos politika fogalmi-terminológiai kereteit. A hét vizsgált osztály közül hatban a „Szlovákiába költözött”, „Szlovákiába távozott”, „Szlovákiába ment” kifejezéseket használták, és csak a negyedik osztály tanítója használta egyszer a célállam hivatalos nevét („Csehszlovákia”), valamint az emigráció hivatalos terminológiáját („áttelepült”).

A negyedik következtetés az, hogy – amint az az adatokból jól érzékelhető – nemcsak az áttelepülők, de az otthon maradók életére is komoly hatással volt a lakosságcsere. A tardosi általános iskolások esetében ez azt jelentette, hogy összeszokott gyerekközösségek változtak meg alapvető módon, hiszen több osztály esetében is elmondható, hogy szinte egyik pillanatról a másikra minden harmadik gyerek eltűnt az osztályból. Baráti kapcsolatok tucatjai szakadhattak meg, játszótársak, tanulótársak vesztették el a kapcsolatot egymással. Bár a nem sokkal korábban lezárult második világháború árnyékában ezek jelentéktelen ügyeknek tűnhetnek, az egyén számára azonban alighanem komoly veszteségként jelenhettek meg.

...és akik visszatértek

A lakosságcsere egyik kevésbé ismert következménye, utóhatása a néhány évvel későbbi (1959/60-as, 1960/61-es és 1961/62-es) felvételi naplókban is meglátszik. Az áttelepülők közül ugyanis többen úgy döntöttek, hogy visszaköltöznek Csehszlovákiából. Erre utal az iskolai anyakönyvekben, hogy a tardosi iskolába felvett gyerek közül többen nem Tardoson, sőt, nem is Magyarországon, hanem Csehszlovákiában születtek. A legvalószínűbb forgatókönyv esetükben, hogy szüleik eredetileg tardosiak voltak, s néhány év vagy egy évtized után visszatértek szülőfalujukba.

Négy családot sikerült beazonosítani így. V. Vendel alkalmi munkás lányai, Emília, Anna és Mária 1950-ben, 1954-ben és 1955-ben Komárnóban születtek, Á. Ignác kőműves lánya, Mária viszont 1947 novemberében Handlovában. Á. Milán és Á. József (Á. Ferenc kőfejtő és N. Mária napszamos fiai) Komárnóban 1951-ben, illetve 1955-ben jöttek a világra, Cs. Vera, Cs. József kőműves lánya pedig 1952-ben Tvrdošovce-ban.

Közülük két család sorsát tudjuk némileg részletesebben is rekonstruálni: Á. Ferenc kőfejtő fiai esetében először nem az apa, hanem az édesanya van gondviselőként bejegyezve, ami arra utal, hogy férje – aki később már gondviselőként volt jelen – ekkor még távol volt családjától. Fenntartva, hogy természetesen sok más oka is lehet az édesapa távollétének, megkockáztathatjuk a feltevést, hogy ő esetleg a családjánál később tért vissza Csehszlovákiából.

A másik V. Vendel alkalmi munkás családja. Az ő legnagyobb fia 1946-ban még Tardoson született, róla lehet tehát egyedül kétséget kizáróan igazolni, hogy egy Tardosról áttelepült, majd visszatérő személyről volt szó, akinek legalább három lánya született Komárnóban. Eleinte alkalmi munkásként dolgozott, később azonban fényképészként sikerült biztosítania a megélhetését. Amit még érdemes megemlíteni: a hét gyerek közül egyedül Cs. Vera esetében rögzített szlovák anyanyelvet a hivatalos irat, a többiek anyanyelveként a magyart jegyezték be.

Összegzés

A tardosi iskolai anyakönyvi adatok visszaigazolják, részben kiegészítik és pontosítják a magyarországi szlovákok XX. századi közösségi identitása alakulásával kapcsolatos narratívát – a más forrásokból részben már ismert folyamatokat és eseményeket – a társadalom legalsó, falusi közösségi és családi szintjein. Plasztikusan megmutatják, hogy egy viszonylag elzárt szlovák kisközösség meddig tudta szilárdan megőrizni nyelvi identitását a huszadik század folyamán, s hogy milyen folyamatok és események voltak hatással erre az identitásra.

Irodalom:

- Szeghy-Gayer Veronika: Felvidékből Szlovénzkó. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között. Pozsony: Kalligram, 2016.
- Sziklay László: Egy kassai polgár emlékei. Levelek Lidihez. Pozsony: Kalligram, 2003.
- Uhrinová, Alžbeta: Slovenské písomníctvo v Maďarsku po roku 1989. Bibliografia slovenských a dvojjazyčných publikácií. Békešská Čaba, VÚSM, 2017.

Források:

- A Róm. kat. el. népisk. Tardos anyakönyvi naplói. 1929 szept 1 – 1932 júli 15.
- A tardosi m. kir. állami népiskola anyakönyve 1943/1944-től 1945/46-ig.
- A tardosi állami általános iskola (népiskola) anyakönyve 1947/1948.
- A tardosi áll. ált. iskola IV. osztályának anyakönyvi naplója az 1948/49. iskolai évre.
- A tardosi állami általános iskola mulasztási és osztályozási naplói 1948/1949.
- A tardosi állami általános iskola (népiskola) anyakönyvei, 1948/49, I-VII. osztály.
- A Tardosbányai Állami Általános Iskola anyakönyve 1956/57.
- A tardosi állami általános iskola első osztályának naplója, 1957/58.
- A tardosi állami általános iskola nyolcadik osztályának naplója, 1957/58.
- A tardosbányai általános iskola Felvételi naplói az 1959/1960., 1960/1961., 1961/1962. tanévben.

Hídépítés a Dunán – másképp

A Danube connects magazin tíz éve

A stuttgarti Magyar Kulturális Intézet különleges eseménynek adott otthont: pódiumbeszélgetéssel ünnepelték meg a Danube connects angol nyelvű magazin tizedik születésnapját. A jubileumhoz csatlakozott a Danube Books Kiadó és a nemzetközi Duna Akadémia évfordulója is, melyek mind ulmi kezdeményezések. Sabine Geller, a magazin főszerkesztője bevezetőjében utalt rá, hogy 2010-ben a Duna menti országok sokszínűségének bemutatása, az információcseré és a társadalmi kapcsolatok elősegítése volt lapalapítás ösztönzője, ami egyben az Európai Unió Duna-régióra vonatkozó stratégiájának tényleges tartalommal való megtöltését is jelentette.

A rendezvényre meghívott újságírók a Duna menti országok médiahelyzetéről és az európai identitásról beszélgettek. A Bulgáriában született Rayna Breuer újságíró, Mirella Sidro újságíró, blogger (Augsburg/Sarajevo), Korb Angéla és Daniel Hirsch budapesti újságírók, valamint Hendrik Schott EU-tudósító, az Európai Újságírók Szövetsége elnöke beszélgetőtársa – Sabine Geller mellett – az intézmény igazgatója, dr. Szabó Dezső volt. A Neue Zeitung magyarországi német hetilapot, a Magyarországi Német Írók és Művészek Szövetségét, ahogyan a Barátságot – a magyarországi többségi társadalom és a kisebbségek között különleges hídszerpet betöltő folyóiratot – is képviselték a megjelentek.

Dr. Szabó Dezső hangsúlyozta a Duna-régió EU-stratégiája fontosságát, és bejelentette egy ehhez kapcsolódó rendezvénysorozat megvalósítását, melynek a stuttgarti Magyar Kulturális Intézet ad majd otthont.

